

TIEDOTUKSIA

Tutkimus: Vuosina 1977-78 maassamuuttaneet työvoimapolitiisesta näkökulmasta tarkasteltuna, s. 141 + Liitteet

Tekijä: Jouni Korkiasaari VTM

Siirtolaisuusinstituutissa on valmistunut työvoimaministeriön rahoittamana maan sisäistä muuttoliikettä työvoimapolitiisesta näkökulmasta tarkasteltava tutkimus, joka perustuu vuosina 1977-78 maassamuuttaneiden haastatteluihin (1439 henkilöä). Tutkimus liittyy osana laajempaan maassamuuttajien elinolosuhteita kartoittavaan tutkimusprojektiin, jossa ovat mukana Siirtolaisuusinstituutti, työvoimaministeriö ja tilastokeskus. Projektin päätutkimuksen on määrä valmistua vuoden 1981 loppuun mennessä.

Asuinkuntaansa pysyvästi vaihtaneiden määrä on vuoden 1950 jälkeen vaihdellut vuosittain 140 000 ja 280 000 välillä. 1950-luvulla muuttajien määrä tasaisesti kasvoi pysyen 1960-luvulla lähes ennallaan, mutta kääntyi 1970-luvun alussa jälleen nousuun. Enimmillään muuttajia oli vuonna 1974, jolloin kuntien välisiä muuttoja oli yli 276 000. Sen jälkeen maassamuutto väheni ollen alimmillaan vuonna 1978, jolloin muuttajia oli 181 000. Vuosikymmenen lopulla muuttoliike kuitenkin taloudellisen elpymisen myötä jälleen lisääntyi (v. 1980 n. 201 000). Muuttosuunnittain on maaseutulahtaisen muuttoliikkeen osuus jatkuvasti vähentynyt ja kaupunkien lähtömuutto vastaavasti lisääntynyt. Kaupunkien saama muuttovoitto on tämän vuoksi koko ajan pienentynyt kääntyen vuosina 1977-78 jopa tappiolliseksi. Atueellisesti on Etelä-Suomen saama muuttovoitto vähentynyt ja perinteisten muuttotappioalueiden väestökato vastaavasti hidastunut.

Nyt julkistetussa tutkimuksessa tarkastellaan mm. muuttajien demografista ja ammatillista rakennetta, muuton syitä ja muuttotapahtumaa sekä muuton seurauksia ja uudelleenmuuttotilakkuutta. Tarkastelun painopiste on muuttajien työhön ja työolosuhteisiin liittyvissä kysymyksissä sekä niissä muuttajissa, jotka olivat muuttaneet työhön liittyvien syiden vuoksi.

Tutkimuksesta ilmenee, että maassamuuttajissa on koko väestöön verrattuna huomattavasti enemmän parhaassa työssä olevia, naimattomia ja korkeam-

min koulutettuja. He toimivat myös keskimääräistä useammin palveluelinkeinoissa ja kuuluvat alempiin toimihenkilöihin. Alkutuotannossa toimivia, yrittäjiä, johtajia ja ylempää toimihenkilöitä taas on keskimääräistä vähemmän. Jalostuselinkeinojen ja työntekijätason tehtävissä toimivien osuus sen sijaan vastaa väestön keskiarvoa. Muuttajissa on myös runsaasti työelämään tulevia, jotka sijoittuvat muuton jälkeen erityisesti palvelualueille alemman toimihenkilötason tehtäviin. Tutkimuksen mukaan 44 % muuttajista oli muuttanut työhön, 23 % asumisen ja 17 % perhesuhteisiin liittyvien syiden vuoksi. Muiden syiden (opiskelu, palvelut, terveys ym.) osuus oli vähäinen (1-5 %). Työhön liittyvistä syistä tärkeimpiä olivat työpaikan vaihto ja tulo työelämään.

Muuttotapahtumaan liittyen havaittiin mm., että työpaikka oli useimmiten saatu joko lehti-ilmoitukseen vastaamalla (32 %) tai ottamalla suoraan yhteyttä työnantajaan (27 %). Tyovoimatoimistosta oli työpaikkansa saanut 13 %, työnantajan yhteydenoton kautta samoin 13 % ja tuttavien välityksellä 10 %. Työelämään tulleet sekä alempiin sosiaali- ja koulutusryhmiin kuuluvat olivat useammin saaneet työpaikkansa tyovoimatoimistosta tai ottamalla suoraan yhteyttä työnantajaan. Ylemmissä sosiaali- ja koulutusryhmissä korostui lehti-ilmoitukseen vastaaminen. Muuttovaikeuksia ilmeni selvästi eniten asunnon löytämisessä (28 %:lla), mutta myös taloudellisessa toimeentulossa ja työn löytämisessä sekä sosiaalisissa suhteissa oli ongelmia. *Vaikeudet korostuivat erityisesti työttömien, työelämään tulleiden ja työn vuoksi muuttaneiden kohdalla.*

Muuttajista 42 % vaihtoi muuton yhteydessä myös asuinläänää. Erityisen usein asuinläänää vaihtui työelämään tulleiden ja työn vuoksi muuttaneiden kohdalla. Muutossa tapahtui koko väestöön verrattuna huomattavia työvoimasirtymisiä, sillä työvoimaan tulleita oli 12 % ja siitä poistuneita 8 %. Jatkuvasti tyovoimaan kuuluneita oli 65 % ja jatkuvasti sen ulkopuolella olleita 15 %. Työllisten määrä kasvoi muuton seurauksena 64 %:sta 71 %:iin. Muista muutoksista mainittakoon, että jatkuvasti työssä olleista 56 % vaihtoi työpaikkaa, 17 % ammattia, 13 % elinkeinoa ja 11 % ammatillista statusta.

Muuttohetkellä tutkimusjoukon työttömyysaste

oli 12,5 %. Kuitenkin 21 % työvoimaan kuuluneista oli ollut muuttoa edeltäneen vuoden aikana kerran tai useammin työttömänä. Työttömänä olleet olivat ominaisuuksiltaan nuorempia, koulutettumpia ja useammin naisia sekä palvelualoilla ja ns. henkisissä ammateissa toimivia kuin maan työttömät keskimäärin. Määrällisesti eniten oli kuitenkin teollisuustyöntekijöitä kuten koko maankin työttömissä. Työttömyyden keston osalta ei havaittu eroja.

Muuton jälkeen, haastatteluhetkellä, oli työttömyysaste laskenut 6,9 %:iin. Työvoimaan kuuluneista oli kuitenkin kaikkiaan 27 % ollut muuton jälkeen kerran tai useammin työttömänä, siis useampi kuin muuttoa edeltäneen vuoden aikana. Kysymys oli kuitenkin lähinnä lyhytaikaisesta kitkastyöttömyydestä. Työttömissä erottui melko selvästi kaksi ryhmää: toisaalta työelämään tulleet nuoret ja toisaalta päämiestä tai koko kotitaloutta koskevan syyn (asumisen) vuoksi muuttaneet aviopuolisot ja muut perheenjäsenet. Havaittiin myös, että mitä useammin henkilö oli ollut työttömänä ennen muuttoa sitä todennäköisemmin hän oli ollut työttömänä myös muuton jälkeen.

Työllisistä toimi muuton jälkeen 7 % yrittäjinä, 73 % palkansaajina vakinaisessa työsuhteessa ja 20 % tilapäisessä työsuhteessa. Suurin osa palkansaajista oli työhönsä melko tyytyväinen; kuitenkin 32 % ilmoitti haluavansa vaihtaa työpaikkaa. Eri-tyisesti työelämään tulleet, jotka myös keskimääräistä useammin toimivat tilapäistöissä, halusivat työpaikan vaihtoa (yli 40 %).

Taloudellisesti muutto oli useimmissa tapauksissa onnistunut hyvin, sillä 46 % arvioi kotitaloutensa toimeentulon parantuneen ja vain 14 % katsoi sen heikentyneen. Parantumista oli tapahtunut eniten niillä, joiden lähtöasema ennen muuttoa oli huonompi, ts. työelämään tulleet. Työvoimasta poistuneilla toimeentulo oli huomattavan usein heikentynyt.

Muuttajista vain 47 % aikoi jäädä uudelle paikkakunnalleen pysyvästi. Suurin osa muuttohalukkaista aikoi kuitenkin jäädä muutamaksi vuodeksi, sillä vain 10 % aikoi muuttaa lähimmän vuoden sisällä. Eniten muuttohalukkuutta ilmeni työelämään tulleilla 'itsellisillä' muuttajilla ja vanhempiensa mukana muuttaneilla nuorilla. Korkeammin koulutetuilla oli havaittavissa pitemmän tähtäimen suunnitelmallisuutta, ts. he aikovat muuttaa vasta muutaman vuoden kuluttua. Työllisten kohdalla olivat keskeisimpiä muuttohalukkuuden syitä työolosuhteet, asunto ja asuinympäristössä viihtymättömyys, työttömyys, työttömyyden taas toimeentuloon liittyvät tekijät ja työvoiman ulkopuolisilla asuinympäris-

tössä viihtymättömyys. Suurin osa muuttohalukkaista (88 %) aikoi muuttaa maan rajojen sisällä, hieman suurempi osa muualle Suomeen kuin sen hetkisen asuinlääniinsä alueelle.

Muuttajissa erottui melko selvästi kaksi ryhmää, joita voidaan perinteiseen tapaan nimittää tavoite- ja pakkomuuttajiksi. Pakkomuuttajia olivat työttömät ja työvoimaan tulleet muuttajat, joiden muutokset liittyivät työhön sekä ne, jotka olivat muuttaneet jotain muuta kuin itseään koskevan syyn vuoksi, ts. päämiesten aviopuolisot ja lapset. Tavoitemuuttajat taas olivat jo ennen muuttoa työssä olleita ja usein muiden kuin työsyiden vuoksi muuttaneita. Ongelmien havaittiin kasautuvan pääasiassa pakkomuuttajien kohdalla.

Tutkimuksen eräänä piirteenä oli maassamuuton tarkastelu muuttovirroittain ulottuvuudella maaseutu-kaupunki. Tuloksista ilmenee, että muuttovirrat poikkeavat varsin selvästi toisistaan.

- Kaupungista toiseen suuntautuvaa muuttovirtaa voidaan luonnehtia ammattiurallaan eteenpäin pyrkivien, suhteellisen pitkälle koulutettujen ja lähinnä palvelualoilla toimivien henkilöiden muutoksi, jossa syyt liittyvät ensisijaisesti työhön. Koulutustasoon liittyen tässä muuttovirrassa on runsaasti ylempiin sosiaaliryhmiin kuuluvia sekä toisen tai kolmannen asteen koulutuksesta työelämään tulevia.
- Kaupungista maaseudulle suuntautuvalle muuttovirralla on ominaista pyrkimys asumistason ja asuinympäristön laadun parantamiseen. Muuttajat ovat yleensä perheellisiä, vakiintuneen ammatillisen aseman omaavia työntekijöitä ja alempia toimihenkilöitä. Tämä muuttovirta suuntautuu pääasiassa kaupunkien lähiympäristöön, jolloin työpaikka pysyy edellen kaupungissa.
- Maaseudulta kaupunkiin suuntautuva muutto on lähinnä maaseudun huonoista työ-, opiskelu- ja vapaa-ajanviettomahdollisuuksista sekä puutteellisista palveluista aiheutuvaa työttömien ja peruskoulutuksesta työelämään tulevien tai jatko-opiskelemaan siirtyvien nuorten muuttoa. Lisäksi tässä muuttovirrassa on suhteellisen paljon kaupunkien lähiympäristössä asuneita henkilöitä, jotka jo ennen muuttoa ovat käyneet työssä kaupungissa. Muuton syynä on tällöin pyrkimys päästä asumaan lähemmäs työpaikkaa.
- Maaseudun sisällä tapahtuvassa muutossa on kysymys lähinnä maaseutualueiden sisäisestä työvoiman vaihdosta muuttosyiden liittyessä useimmiten työhön. Muuttajat ovat suhteellisen usein ylempiin sosiaaliryhmiin kuuluvia 'henkisen työntekijöitä' kuten lääkäreitä ja opettajia sekä luonnollisesti myös maa- ja metsätaloudessa toimivia.

Muuttoon liittyvät ongelmat eivät ensisijaisesti ole sen käytännön järjestelyihin liittyviä vaikeuksia, vaan heijastavat syvällisempiä rakenteellisia vinoumia mm. asuntojen, opiskelumahdollisuuksien ja työtilaisuuksien tarjonnassa. Tästä johtuen eri hallinnonalojen välinen yhteistyö katsottiin tutkimuksessa ensisijaisen tärkeäksi. Viranomaisten välistä yhteistyötä olisi kehitettävä myös paikallistasolla, jotta muuttajat saataisiin mahdollisimman nopeasti osallistumaan uuden paikkakuntansa ja lähiyhteisöjensä toimintoihin kuten kulttuuriharrastuksiin ja järjestötoimintaan. Tässä yhteistyössä olisi huomioidava myös työmarkkinajärjestöt. Työvoimaviranomaisten taholla tulisi edelleen kehittää mm. tiedustustoimintaa ja liikkuvuusavustusjärjestelmää. Olisi myös tutkittava, miten työvoimatoimistojen osuutta esim. työn välittymisessä voitaisiin lisätä. Työnvälityksen ja työvoimahallinnon toimenpiteiden merkityksestä maastamuutossa tarvittaisiin erillistä tutkimusta, koska nyt julkaistussa tutkimuksessa ei sen osatutkimuksen luonteesta johtuen ollut mahdollista selvittää näitä kysymyksiä kovin yksityiskohtaisesti.

Ruotsinsuomalaisten paluumuuttotutkimus

Suomen ja Ruotsin välinen muuttoliike on tänä vuonna kääntymässä Suomelle muuttovoittoiseksi, sillä seitsemän ensimmäisen kuukauden aikana Suomeen palasi 6 213 Suomen kansalaista ja Ruotsiin muutti vastaavasti 3 808. Suomen muuttovoitto oli siis tammi - heinäkuulta +2 405 henkilöä. Viime vuonna muuttotase oli vastaavana ajankohtana Suomelle tappiollinen -2 095 henkilöä ja sitä edellisellä vuonna -2 594. Aikaisemmin Suomi on saanut muuttovoittoa ainoastaan vuosina 1971-74. Tämäkin johtui paljolti edellisten vuosien erittäin runsaasta maastamuutosta, joka heijastui nopeasti ko. vuosien vilkkaana paluumuuttona.

Maastamuutosta oli 1970-luvulla keskimäärin 43 % lähtöisin Etelä- ja Lounais-Suomesta¹⁾, 41 % Pohjois-Suomesta²⁾ ja 16 % Keski- ja Itä-Suomesta. Pohjois-Suomen osuus väheni ko. ajanjaksona tasaisesti samalla kun Etelä- ja Lounais-Suomen, erityisesti Uudenmaan, osuus lisääntyi. Keski- ja Itä-Suomen osuuksissa ei tapahtunut kovin suuria muutoksia, joskin kehitys näytti samansuuntaiselta kuin Pohjois-Suomessa. Etelä-Suomen suhteellisen osuuden lisääntyminen maastamuutossa on ilmeisesti yhteydessä toisaalta muuttajien koulutustason kohoamiseen ja toisaalta Pohjois-Suomen muuttokelpoimattomien väestöpohjan vähenemiseen.

Paluumuutto on suuntautunut pääosin samoille alueille, joista maastamuuttokin on ollut runsainta. Niinpä keskimäärin 43 % paluumuutosta suuntautui 1970-luvulla Pohjois-Suomeen, 42 % Etelä- ja Lounais-Suomeen ja 15 % Keski- ja Itä-Suomeen.

Etelä- ja Lounais-Suomen osuus on paluumuutossakin hieman lisääntynyt 1970-luvulla, joskaan ei yhtä selvästi kuin maastamuutossa. Paluumuuton alueellisissa osuuksissa on havaittavissa huomattavasti enemmän vaihteluita kuin maastamuuton kohdalla.

Keskeisenä paluumuuton vilkastumisen syynä on pidetty toisaalta Ruotsin taloudellisen kehityksen heikkenemistä ja toisaalta Suomen suhteellisen myönteistä talouskehitystä. Ruotsinsuomalaisesta työvoimasta n. puolet työskentelee teollisuudessa, heistä huomattava osa taloudellisesti aroilla aloilla. Näillä aloilla tapahtuva tuotannon rationalisointi ja työvoiman supistukset sekä Ruotsin työllisyys-tilanteen huomattava heikkeneminen todennäköisesti entisestäänkin lisäävät ruotsinsuomalaisten paluuhalukkuutta ja paluumuuttoa, mikäli Suomen talous- ja työllisyyskehitys pysyy nykyisellä tasolla.

Paluumuuttajissa on lähtömuuttajiin verrattuna huomattavan paljon lapsiperheitä. Tilastojen mukaan 46 % paluumuuttajista kuuluu ikäryhmiin 0-14 ja 30-44 -vuotiaat, Ruotsiin muuttaneista vain 27 %. Erityisesti alle 14 -vuotiaiden osuus on viime vuosina lisääntynyt (v. 1976 18 %, v. 1980 24 %). Viime vuonna Suomi sai muuttovoittoa ikäryhmissä 0-14 ja 30-39 sekä yli 65 -vuotiaat. Muissa ikäryhmissä sen sijaan tuli tappiota. Muuttajien ikärakenne viittaa siihen, että myös lasten koulunkäyntiin liittyvillä kysymyksillä on keskeinen merkitys paluumuutossa.

Paluumuuton lisääntymisen myötä siirtolaisuuspolitiikassa on alettu kiinnittää yhä enemmän huomiota paluumuuttokysymyksiin. Asiaa on käsitelty mm. Siirtolaisiain neuvottelukunnan periaate-tinnössä ja viranomaisten järjestämässä paluumuut-toseminaareissa. Paluumuuttoa selvittäviä tutki-muksia on sen sijaan tehty viimeksi 1970-luvun alkupuolella työvoimaministeriön siirtolaisuuspro-jektin puitteissa. Paluumuuton ongelmakenttä on kuitenkin tuon ajankohdan jälkeen olennaisesti muuttunut. Suomen ja Ruotsin elinolosuhteissa on tapahtunut vuosikymmenen aikana muutoksia, joiden voidaan olettaa vaikuttaneen esimerkiksi muuttajien rakenteeseen ja muuton syihin. Tiedon tarvetta on koettu olevan erityisesti muuttajien työllisyyteen ja asumiseen sekä lasten koulunkäyn-tiin liittyvissä kysymyksissä, koska niiden on kat-sottu olevan keskeisiä paluumuuton esteitä. Viran-omaiset ovat myös kiinnostuneita paluumuuton helpottamiseksi suunnattujen toimenpiteiden on-nistumisesta. Kiinnostuneita ollaan myös siitä, kuinka suuri osa palajaista aikoo jäädä Suomeen pysyvästi.

Suuresta tiedontarpeesta johtuen on Siirtolaisuus-instituutissa Turussa aloitettu yhteistyössä työvoi-maministeriön ja asuntohallituksen kanssa ruotsin-

suomalaisten paluumuuttoa selvittävä tutkimus, jonka on määrä valmistua vuoden 1982 aikana. Tutkimuksessa selvitetään mm. palaajien demografinen ja ammatillinen rakenne, muuton syyt ja suuntautuminen, muuton järjestelyt sekä muuton seuraukset ja uudelleenmuuttohalukkuus. Painopiste tulee olemaan työhön ja taloudelliseen toimeentuloon sekä asumiseen liittyvissä kysymyksissä. Tutkimusaineisto kerätään loppuvuoden aikana postikyselyinä lähettämällä kyselylomake n. 1 100:lle Ruotsista vuosina 1980-81 palanneelle henkilölle, jotka valitaan satunnaisesti väestörekisterikeskuksen muuttotietorekisteristä. Tutkimuksen

johtajana toimii tohtori Olavi Koivukangas ja tutkijana VTM Jouni Korkiasaari.

- 1) Etelä- ja Lounais-Suomi = Uudenmaan, Turun ja Porin, Ahvenanmaan ja Hämeen läänit
- 2) Pohjois-Suomi = Vaasan, Oulun ja Lapin läänit
- 3) Keski- ja Itä-Suomi = Keski-Suomen, Kymen, Mikkelin, Pohjois-Karjalan ja Kuopion läänit

SIIRTOLAISUUSINSTITUUTIN KIRJASTOON SAAPUNEITA JULKAISUJA PUBLICATIONS RECEIVED

Aiheala: Siirtolaisuus ja muuttoliikkeet

Subject: Migration movements

AMINOFF, Torsten G., SALMINEN, Väino & KETTUNEN, Lauri, Tre resor i Värmlands finnbjgd 1871, 1905 och 1907. Småskrifter utgivna av Värmlands Museum, Nr. 10. Ystad 1971. 176 s.

Australian immigration. A bibliography and digest Nr 4 & Nr 4 Supplement. Ed. by Charles A Price. Canberra 1979 & 1981. 315 & 92 s.

LINDSTRÖM-BEST, Varpu, The Finnish immigrant community of Toronto 1887-1913. Toronto, Ontario 1979. 58 s.

Migrations le point sur la Question 4. Rooma 1981. 112 s.

Mosaic or melting pot. Cultural evolution in Australia. Ed. by P. R. de Lacey & M. E. Poole. Sydney 1979. 405 s.

Redogörelse för multietniska samordningskommitténs verksamhet. Sverige multietniskt samhälle - Projektrapport 5.7. -80. Uppsala univ. Uppsala 1980. 40 s.

Scando-Americana, Papers on Scandinavian emigration to the United States. Ed. by Ingrid Semmingsen & Per Seyersted Oslo 1980. 213 s.

SHERINGTON, Geoffrey, Australia's immigrants 1788-1978. Hong Kong 1980. 198 s.

SKUTNABB-KANGAS, Tove & TOKOMAA, Pertti, The intensive teaching of the mother tongue to migrant children of pre-school age and children in the lower level of comprehensive school. The Finnish Nation. Comm. for UNESCO. Helsinki 1977. 83 s.

Suomen kieli Ruotsissa - Finska språket i Sverige sarjassa, jonka on toimittanut Sulo Huovinen, kustantaneet Norden-Yhdistys ja Suomalais-Ruotsalainen Kulttuurirahasto ja julkaissut Finn-kirja, ovat ilmestyneet painopaikkana Tukholma 1980-1 seuraavat vjrhkoset:

(kukin sarjan osa ja artikkeli on sekä suomen- että ruotsinkielellä)

Bröberg, Richard, Suomalainen muuttoliike Ruotsin keskiosiin keskiajalta 1600-luvun loppuun.

Edler, Maija, Suomenkielinen toiminta luterilaisen kirkon piirissä &

Rekola, Juhani, Tukholman suomalainen seurakunta.

Hafström, Fredrik, Yhteiskunta, siirtolaiset ja tulkit. Hormia, Osmo, Ruotsinsuomalainen kielenhuolto. Inkinen, Anna-Lovisa, Suomen kielen opettajien koulutus.

Kuusela, Jorma, Kulttuuri-identiteetti ja kieli. Lehén-Astala, Laila, Suomenkielinen teatteri Ruotsissa & Muukkonen, Erkki, Ruotsinsuomalaiset ja musiikki.